

танії державна пенсія становить 90,7 фунтів. Додаткова державна пенсія – 153,9 фунти. У Польщі максимальний розмір пенсії дорівнює 100% базової заробітної плати (від якої нараховуються внески) [3].

Слід відзначити, що Україна запозичила у європейських країн трирівневу систему пенсійного забезпечення, проте трирівнева система пенсійного забезпечення і досі не функціонує, а це, у свою чергу, зумовлює значне навантаження на Пенсійний фонд України, якому не вистачає коштів для виплати пенсій, тому дефіцит його бюджету постійно збільшується

Зрозуміло, що досвід європейських країн не можливо запровадити у короткі терміни, однак вивчення зарубіжного досвіду дозволить поступово трансформувати систему пенсійного забезпечення України.

Література:

1. Ермаков Д.Н. Частное (приватное) пенсионное страхование в современной Германии // Вестник МГОУ. Серия «Экономика». №4 / 2011. – С. 10–13.
2. Чапко І. Експертна записка «Порівняння пенсійних систем у деяких країнах світу» / І. Чапко // Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки. – К., 2009.
3. Пенсійне забезпечення закордоном – запозичуємо досвід? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <http://www.cga.in.ua/index.php?itemid=1073>.

e-mail: tskolpina@rambler.ru

Сколпіна Т.В., *головний спеціаліст відділу доходів та економічного аналізу Управління фінансів Монастириської районної державної адміністрації*

ПРОЗОРИСТЬ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Skolpina T.V., *Chief Specialist of the Sector of Revenues and Economic Analysis, Finance Office of Monastyrsk District State Administration*

TRANSPARENCY OF LOCAL BUDGET PROCESS LEVEL AND WAYS TO ITS PROVIDING

Зважаючи на численні проблеми у сфері бюджетних відносин та загрози національній безпеці держави, необхідність змін засад функціону-

вання бюджетної системи у напрямку децентралізації не викликає сумнівів [7, с. 29].

Запорукою успіху бюджетної реформи в Україні є дотримання принципу прозорості планування та виконання місцевих бюджетів, адже транспарентність у бюджетній сфері є необхідною передумовою ефективного фінансового управління, що відіграє важливу роль у досягненні макроекономічної стабільності і соціально-економічного зростання.

Демократичним інструментом забезпечення прозорості бюджетного процесу на місцевому рівні через участь громадян у місцевому самоврядуванні є партиципаторний бюджет (бюджет участі), котрий забезпечує якісний та ефективний діалог між громадянами і органами місцевого самоврядування. Партиципаторний бюджет – процес дискусій та прийняття рішень, у котрому кожен громадянин має право пропонувати напрями витрачання бюджетних коштів визначеної частини місцевого бюджету.

В Україні бюджет участі реалізується завдяки фундації українсько-польського партнерства ПАУСІ з 2015 р. та функціонує на практиці у Черкасах, Полтаві, Чернігові, Сумах, Луцьку, Івано-Франківську, Запоріжжі, Львові, Вінниці, Чернівцях, а також впроваджується у Тернополі, Житомирі, Ужгороді, Харкові, Рівному та Києві [2].

Аналіз показників щодо участі громадськості у бюджетному процесі у 2015 році в контексті прозорості бюджету засвідчує недостатнє надання можливостей суспільству для участі у бюджетному процесі. З метою подолання негативних тенденцій необхідно інформувати громадськість про змогу участі у бюджетному процесі, надавати можливість представникам громадськості виступати у законодавчих органах з питань бюджету та забезпечити механізми участі громадян в аудиті бюджету [4, с. 319].

Досить прогресивною, на нашу думку, є і модель «відкритих бюджетів», основи якої були закладені Міжнародним валютним фондом у 1998 р. у «Кодексі належної практики щодо забезпечення прозорості в бюджетно-податковій сфері». Результатом прийняття цього документу стала добровільна програма з підготовки оцінок прозорості в бюджетно-податковій сфері, які були названі модулями прозорості у цій сфері.

Практична реалізація моделі «відкритих бюджетів» передбачає надання вичерпної та достовірної інформації про:

– попередній проект бюджету, який включає прогнози, що використовують для розробки бюджету, такі як загальний очікуваний дохід, видатки, обсяг боргу та асигнування різних секторів економіки;

– проект бюджету, який по своїй сутності повинен представляти детальні плани уряду, виходячи із політичних пріоритетів і бюджетів для міністерств та інших органів центрального апарату на наступний бюджетний рік;

– аудиторський звіт, зміст якого повинен містити, здійснену вищими органами контролю, оцінку фінансових результатів діяльності уряду за попередній бюджетний рік, а також результати аудиту окремих установ і не фінансові аспекти діяльності виконавчої влади;

– громадський бюджет, що представляє собою спрощену версію бюджетного документу, написану в доступному для пересічних громадян форматі, а також тієї, що міститься у: затвердженому бюджеті як юридичному документі з усіма його додатками; поточних звітах (щомісячні, квартальні), що містять інформацію про зібрані доходи до бюджету, фактичні видатки та борги, що виникли на момент складання звітності; піврічному та річному звітах про виконання бюджету.

Щорічний Індекс відкритості бюджетів (ІВБ) країн у всьому світі розраховується за даними опитування незалежної групи Міжнародного бюджетного партнерства (International Budget Partnership). Дані для визначення індексу, а також використовувані методики визнані на міжнародному рівні і використовують практику Міжнародного валютного фонду (МВФ), Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) і Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (ІНТОСАІ).

У 2015 році Україна отримала такі оцінки: ІВБ = 46 балів. Уряд надає обмежену інформацію про бюджетні кошти; участь громадянського суспільства в бюджетному процесі оцінюється як низька: 23 бали; законодавче регулювання бюджету визнано адекватним: 79 балів; контроль вищими органами аудиту також визнаний адекватним: 83 бали; середньосвітовий індекс відкритості бюджету – 45 [1].

Якщо порівняти показник України з оцінками сусідів, то отримуємо наступну картину: Румунія – ІВБ = 75 – суттєва ступінь розкриття інформації, участь громадянського суспільства – 42, законодавче регулювання – 54, аудит – 100; Чехія – ІВБ = 69 – суттєва ступінь розкриття

інформації, участь громадянського суспільства – 42, законодавче регулювання – 82, аудит – 83; Болгарія – ІВБ = 65 – суттєва ступінь розкриття інформації, участь громадянського суспільства – 38, законодавче регулювання – 39, аудит – 84; Польща – ІВБ = 64 – суттєва ступінь розкриття інформації, участь громадянського суспільства – 44, законодавче регулювання – 52, аудит – 92; Словаччина – ІВБ = 57 – обмежена ступінь розкриття інформації, участь громадянського суспільства – 25, законодавче регулювання – 33, аудит – 67; Угорщина – ІВБ = 49 – обмежена ступінь розкриття інформації, участь громадянського суспільства – 31, законодавче регулювання – 58, аудит – 83; Туреччина – ІВБ = 44 – обмежена ступінь розкриття інформації, участь громадянського суспільства – 21, законодавче регулювання – 17, аудит – 92 [5].

Порівнюючи ІВБ України за 2008 р. – 55 (обмежений), 2010 р. – 62 (суттєвий), 2012 р. – 54 (обмежений), 2015 р. – 46 (обмежений), зазначимо, що незважаючи на зростання його значення у 2010 р., за останніх три роки Україна перемістилася на 8 позицій. При цьому підвищення повноти прийнятого бюджету і річного звіту принесли додаткові бали, а втрати ІВБ пов'язані з наступними факторами: знизилася повнота бюджетної пропозиції виконавчої влади; не публікуються громадський бюджет і піврічний огляд; аудиторський звіт містить лише мінімальні відомості.

У рамках стратегії відкритого бюджету за методикою ІВР уряди країн повинні публікувати такі документи: попередній проект бюджету, пропозиції виконавчої влади з питань бюджету, затверджений бюджет, цивільний бюджет, звіт про стан протягом року, піврічний звіт, річний звіт, аудиторський звіт.

Для підвищення ІВБ фахівці Міжнародного бюджетного партнерства рекомендують Україні наступний комплекс заходів [4]:

1) Підвищення прозорості:

- розробити і опублікувати цивільний бюджет і піврічний огляд;
- підвищити повноту бюджетної пропозиції виконавчої влади, надаючи інформацію щодо класифікації видатків на майбутні роки і класифікації видатків за попередні роки;
- підвищити повноту річного звіту, надаючи порівняльну інформацію про плановану та фактичної заборгованості та процентного доходу, а також порівняльну інформацію про плановані і фактичні показники роботи.

2) Підвищення активності та залучення громадянського суспільства:

- забезпечити інформування громадськості про мету залучення громадян до бюджетного процесу і надання достатньої інформації для ефективної участі в ньому;

- у законодавчому органі провести слухання про бюджетах певних міністерств, департаментів та установ, на яких заслуховуються представники громадськості;

- створити офіційні механізми, за допомогою яких громадськість зможе допомагати головному контрольному органу в складанні програми аудиту і брати участь в аудиторських розслідуваннях.

3) Поліпшення контролю і аудиту:

- забезпечити схвалення бюджетного пропозиції виконавчої влади законодавцями як мінімум за один місяць до початку бюджетного року;

- законодавчо і на практиці забезпечити проведення консультацій з законодавчим органом перед витрачанням коштів з надзвичайних фондів, які не були передбачені прийнятим бюджетом.

Таким чином, підвищення рівня відкритості бюджетного процесу відповідає світовим тенденціям, а тому реалізація практичних заходів у даному напрямі підвищить довіру до уряду України з боку донорів та забезпечить його монетизацію у вигляді технічної допомоги на проведення реформ.

Для успішного впровадження процесів бюджетної децентралізації в Україні необхідним постає подальший розвиток громадського контролю, його посилення за належним виконанням владних повноважень, протидія корупційним проявам у функціонуванні органів державної влади та місцевого самоврядування, що сприятиме ефективному управлінню місцевими фінансами, чіткій визначеності принципів діяльності місцевих органів влади, слугує основою для реалізації передбачених завдань і пріоритетів, а також забезпечить в повній мірі задоволення потреб територіальних громад [8, с. 102].

Прозорість бюджетного процесу та участь громадськості в ньому є одним з основних принципів сучасного програмно-цільового методу. Роль і значення прозорості бюджетної політики значно зростають в умовах застосування цього методу, адже в країнах із розвинутим громадянським суспільством громадськість бере активну участь у публічних заходах з обговорення питань фінансової політики й бюджету та може істотно вплива-

ти на формування пропозицій основних напрямів розвитку бюджетної політики та бюджетної системи [3, с. 105].

Магістральним напрямком залучення громадськості до прийняття бюджетних рішень та посилення громадського контролю є поліпшення фінансової грамотності населення та активізація затребуваності суспільством розгорнутої інформації про бюджетні видатки [6].

Вважаємо, що практика оцінювання відкритості бюджету є прогресивною і достойною наслідування. В українських реаліях доцільним було б самостійно проводити оцінку прозорості бюджету і не лише державного, але й місцевих бюджетів. Це дало б змогу суттєво підвищити ефективність використання коштів на регіональному рівні.

Література:

1. Open Budget Survey 2015. International budget partnership [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/OBS2015-CS-Ukraine-Russian.pdf>.
2. Бюджет участі: як втілюють свої ідеї українські міста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ucerp.org.ua/doslidzhennya/byudzheth-uchasti-yak-vtilyuyut-svoiyi-ideyi-ukrayinski-mista.html>.
3. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: моногр. / В.Г. Дем'янишин. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.
4. Дем'янюк А.В. Прозорість бюджету та участь громадськості у бюджетному процесі / А.В. Дем'янюк // Економіка та суспільство. – 2016. – Вип. 6. – С. 317–320.
5. Каминкова І. Індекс відкритості бюджету 2015: місце України в мировому рейтингу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hvylyya.net/analytics/economics/indeks-otkryitosti-byudzheta-2015-mesto-ukrainyi-v-mirovom-reytinge.html>.
6. Кириленко О. Тернопільське бюджетне ноу-хау. Уроки для поширення / Ольга Кириленко, Богдан Малиняк // Дзеркало тижня. Україна. – 2016. – 17 грудня. – №48 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/economics_of_regions/ternopilske-byudzhethne-nou-hau-uroki-dlya-poshirennya-.html.
7. Лободіна З. Бюджетна система України: проблеми функціонування та перспективи вдосконалення / Лободіна З. // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2015. – Вип. 3. – С. 29–42.
8. Савчук С.В. Громадський контроль та його необхідність в умовах бюджетної децентралізації / С.В. Савчук // Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди науковців і практиків: зб. тез доп. матер. Другої Всеукр. Інт.-конф. проф.-викл. складу каф. фін. ТНЕУ (Тернопіль, 11 квіт. 2016 р.). – Тернопіль: Вектор, 2016. – С. 102–105.